

GRAZIA DELEDDA A NUORO

DE BARBAJA N'HI HA TRES

Venia d'Òbia, directa a Nuoro per la carretera 131, que anava deixant i reprenent per seguir les indicacions d'una ermita, d'unes ruïnes arqueològiques, d'un talaiot. Estava entrant al cor de les tenebres de Sardenya, la comarca de la Barbaja. En realitat la Barbaja no és una sinó que n'hi ha tres, això us ho dirà de seguida qualsevol d'aquí, perquè —dirà— la Barbaja no sempre és sinònim de segrestos i bandolers; depèn de quina Barbaja parlem: si és la Barbaja d'Ollolai, la de Belvì o la de Seulo. Sospiro que cada una de les tres comarques creu que els bandolers són els altres. Era un dia de sol fred, amb un vent furiós que feia onejar el paisatge, un desert verd i rocós, buit i plàcid, i alhora amenaçador com si tingués ulls amagats rere les pedres, uns ulls d'un blanc engegador. Però quan un nom m'agrada, n'hi ha prou per calmar-me. I el nom Barbaja m'encanta: és aspre i suau, com els bocins de *pane fratau* que acabava de menjar en una modesta fonda de poble, acompanyats d'una sopa espessa amb gust de salsa especiada, de brou substanciós, d'ou i de formatge.

Els xais que m'anava trobant em semblaven idèntics a qualsevol altre; però les vaques, d'un to marronós esmorteït, com la terra sobre la qual s'estaven, endormiscades i meditabundes, em van fer pensar en les vaques índies, i això accentuà aquella sensació d'estranyesa que em provoca l'interior de Sardenya, un lloc

arcaic i irreductible, digne de la seva llegenda. Si en aquell moment m'hagués trobat ficada enmig d'una de les mascarades de carnes-toltes que es fan a la Barbaja, entremig d'aquells homes vestits de negre amb el *gabbanu* i la caputxa de feltre calada fins als ulls, o dels famosos *mamutonis*, coberts de pells de xai i carregats d'esquelles, amb les cares tapades amb màscares de bèsties banyudes, m'hauria mort de por. Però no. Prop d'Orune, només hi vaig trobar una pedra excavada amb un forat quadrat, i la vaig reconèixer com una d'aquelles cases prehistòriques que anomenen «de sas Janas», de les nimfes, segons el folklore sard. Així doncs, jo també m'he sentit protegida per Nicolosa, l'àvia de Grazia Deledda que en somnis se li apareixia per calmar-la, vestida de núvia, amb un vestit no pas blanc sinó bigarrat de colors, com és tradició en les núvies sardes, vestides amb llampants faldilles prisades. La iaia Nicolosa, que ella anomenava *nonnina*, era una «Dona fràgil i menudeta, quasi nana, amb peus i mans de nena», amb la còfia de drap negre, que li «recordava certes donetes fabuloses o fades, bones o dolentes segons el moment». Fins i tot el nom és de fada estranya. I també era estrany el seu marit, Andrea Cambosu, ermità i artista, anarquista (una espècie de bandoler, també?), amic de tots els animals del mar, de l'aire i de la terra, que parlava amb els escurçons i protegia fins i tot els escorpins, que feia figuretes de sants de fusta i d'argila, i que sabia el nom de flors i plantes, distingia les fulles i les pedres, en una relació animista amb la natura, coneixedor de la mateixa ciència que cultivà també Grazia, la més «botànica» dels escriptors juntament amb Colette. Entre tants crítics injustos i reduccionistes, n'hi va haver un (de fet no era un crític sinó un escriptor), Bonaventura Tecchi, que va entendre perfectament Grazia Deledda quan digué, el 1959, «En aquesta soldadura entre coses de l'ànima secreta i

coses naturals, les cendres, l'aigua, el foc; en aquesta soldadura, que anomenaria aliatge, de tan net que és, sense rodanxes ni escòria, hi ha un punt de clàssic i alhora un esclat de modernitat» (en relació a l'*Incendio nell'oliveto*). Que bé que sona aquest «sense rodanxes ni escòria» i encaixa amb la paraula *aliatge*. Són mots que s'adiuen amb Deledda i que manifesten la certesa de la seva feina, contínuament desprestigiada rere una pretesa «modèstia», rere aquesta icona del geni ignorant, de la noieta sense instrucció, de la dona de sa casa dedicada a la família. Bestieses, em venen ganes de dir, tal com responia ella quan algú li preguntava què escrivia. «Només bestieses», deia per no perdre temps discutint de coses tan importants en una conversa mundana o, pitjor, en una entrevista. No era pas modesta, en cap dels sentits. «Molts han exagerat la meua *simplicitat* i la meua modèstia», deia en una nota biogràfica del 1905 destinada al cònsol francès a Itàlia, que la hi havia demanada. «Jo no soc gens modesta; és més, considero la modèstia el reflex d'un esperit que es creu inferior perquè realment nota que ho és. Jo, en canvi, soc orgullosa: no pas perquè hagi escrit novel·les que van fer fortuna sinó perquè em sento conscient, forta, superior a totes les menudeses i els prejudicis de la Societat. Si hagués nascut home hauria estat un solitari; hauria viscut en una ermita. Essent dona, m'haig d'adaptar i plegar-me a viure entre els qui, estimant-me i protegint-me, completen la meua existència.» Tenia trenta-quatre anys i les idees claríssimes.